

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande
Minister

Annette Holmberg-Jansson

Föredragande

Specialsakkunnig

Gunilla Lindqvist

Justerat

Omedelbart

Nr 52

Ålands landskapsregering - funktionshinderspolitiska
åtgärdsprogrammet Ett tillgängligt Åland 2022–2025.

ÅLR 2021/9924

69 S2

Beslut

Landskapsregeringen beslöt anta det funktionshinderspolitiska
åtgärdsprogrammet *Ett tillgängligt Åland 2022–2025* enligt **bilaga S222E11**.

Ett tillgängligt Åland

**ÅLANDS LANDSKAPSREGERING -
FUNKTIONSHINDERSPOLITISKA ÅTGÄRDSPROGRAMMET
ÅR 2022–2025**

Dnr: ÅLR 2021/9924

Datum: 24.5.2022

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Inledning

Många av funktionshinderspolitikens övergripande utmaningar är gemensamma för EU:s medlemsländer, inom Norden, Finland och inte minst för Åland, samtidigt som regionala och lokala behov och förutsättningar kan skilja sig åt. Flera av utmaningarna inom funktionshinderspolitiken på Åland kan härröras till tillgänglighet vilket är ett omfattande begrepp som innefattar, men inte begränsas till, möjligheten till att kunna ta del av den fysiska miljön. Med tillgänglighet avses också möjligheten till att få tillgång till information och kommunikation, samt möjlighet till att kunna använda olika typer av produkter, miljöer, program, service och tjänster. Därtill kan attityder i samhället verka hindrande eller främjande i fråga om möjligheter till deltagande i olika delar av samhället för personer med funktionsnedsättning. Genom sitt självstyre har Åland och inom sin behörighet möjlighet att utforma funktionshinderpolitiken utifrån de utmaningar som är specifika för Åland.

Av landskapsregeringens regeringsprogram "Tillsammans för Åland"¹, framgår att devisen "Tillsammans för Åland" innebär att landskapsregeringen utgår från den enskilda människan, ett Åland där vi möter varandra med respekt, alla människor har samma värde, likhet inför lagen och där ingen lämnas utanför. Åland ska vara rättssäkert så att alla garanteras sina fri- och rättigheter. Vidare framgår att landskapsregeringen har för avsikt att fatta beslut om ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram, efter att det föregående åtgärdsprogrammet har utvärderats. Landskapsregeringen beslöt anteckna en utvärdering² av det föregående åtgärdsprogrammet, programperioden 2017–2020, till kännedom i juni 2021.

Med hänvisning till att landskapsregeringen har ett ansvar för att målmässigt leda utvecklingen med ett framåtsträvande arbete mot ett mer tillgängligt och hållbart samhälle och leva upp till dessa åtaganden, inledde landskapsregeringen i november 2021 ett arbete med att utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram, Ett tillgängligt Åland, vilket sträcker sig över perioden 2022–2025.

Landskapsregeringens funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram 2022–2025 präglas både av ett "rättighetsperspektiv" och ett "hållbarhetsperspektiv" och omfattar fem (5) övergripande fokusområden;

- 1. Arbete, sysselsättning och ekonomiska levnadsvillkor**
- 2. Tillgänglighet och digitalisering**
- 3. Tillgängliga miljöer**
- 4. Utbildning och kompetensutveckling**
- 5. Utveckling av service, tjänster och stödfunktioner**

¹ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/m0120192020-handlingsprogram-2019-2023.pdf>

² <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr25-2021-enskild-s2.pdf>

Varje fokusområde omfattar olika temaområden med tillhörande mål och åtgärder, totalt 29 temaområden och 58 åtgärder vilka framgår sammanställt på sidan 7 i åtgärdsprogrammet. Landskapsregeringens allmänna förvaltning har tillsammans med Ålands museum, Ålands hälso- och sjukvård och Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet, nyckelroller i både framtagande och genomförande av åtgärdsprogram 2022–2025. Bland andra utgör intresseorganisationen Ålands handikappförbund r.f. en av de övriga viktiga aktörerna.

”På Åland ska alla människor kunna blomstra och få vara en del av samhället på lika villkor. Jag är glad att vi nu tillsammans tagit fram ett nytt funktionshinderprogram och ser fram emot det fortsatta arbetet med att göra Åland till världens bästa plats att leva och bo på”.

Annette Holmberg-Jansson, social- och hälsovårdsminister

Innehållsförteckning

Inledning	
1. Bakgrund	1
2. Funktionshinderspolitik	2
2.1 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	2
2.1.1 En jämlikhetsunion: EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030	4
2.2 Ett hållbart Åland 2051	5
3. Landskapsregeringens funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram, Ett tillgängligt Åland 2022–2025 ..	6
4. Fokus- och temaområden, mål och åtgärder 2022–2025	7
4.1. Arbete, sysselsättning och ekonomiska levnadsvillkor	8
4.1.1. Ekonomiska levnadsvillkor och sysselsättning	8
4.1.2. Finansieringsmöjligheter för ökad inkludering på arbetsmarknaden och sysselsättning	9
4.1.3. Stödåtgärder för arbete, sysselsättning och arbetsverksamhet	11
4.1.4. Tillgänglighet inom arbetsmarknadsservicen	12
4.1.5. Arbetsplatshandledare	13
4.2. Tillgänglighet och digitalisering	13
4.2.1. Tillgängliga produkter och tjänster	13
4.2.2. Digitala hjälpmedel	14
4.2.3. Utveckling av telekommunikation vid Ålands hälso- och sjukvård	15
4.2.4. Digitalisering av hälso- och sjukvårdstjänster	16
4.2.5. Tillgänglig digital information	16
4.3. Tillgängliga miljöer	17
4.3.1. Tillgängliga färjor, hamnar och färjefästen	17
4.3.2. Tillgänglighet i offentliga byggnader och miljöer	18
4.3.3. Omskyltning vid Ålands hälso- och sjukvård, sjukhusområde	20
4.3.4. Tillgänglig kollektivtrafik	20
4.3.5. Tillgänglighet till Ålands museums samlingar och verksamhet	22
4.4. Utbildning och kompetensutveckling	23
4.4.1. Studievägar och utbildningsutbud	23
4.4.2. Fortbildning i våld mot personer med funktionsnedsättning	24
4.4.3. Kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning	25
4.4.4. Jämställdhetsintegrering	26
4.4.5. Barn, elever och studerande som erhåller olika typer av stöd	27

4.4.6. Internationellt och nationellt samarbete.....	27
4.5. Utveckling av service, tjänster och stödfunktioner.....	28
4.5.1. Samordning av hjälpmedel, hjälpmedelstjänster och välfärdsteknik	28
4.5.2. Särskild service, tjänster och avgifter inom socialvården	29
4.5.3. Personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och vård vid beroende av rusmedel...31	
4.5.4. Integration och funktionsnedsättning	31
4.5.5. Medicinsk rehabilitering	32
4.5.6. Självbestämmanderätt.....	33
4.5.7. Lättillgänglig information om stöd vid våld i nära relation	34
4.5.8. Äldre personer med funktionsnedsättning	34
5.Slutord	35

1. Bakgrund

Landskapsregeringen har för avsikt att fatta beslut om ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram efter att det föregående åtgärdsprogrammet har utvärderats. Landskapsregeringen beslöt anteckna en utvärdering³ av det föregående åtgärdsprogrammet, programperioden 2017–2020, till kännedom i juni 2021.

Av utvärderingen framgår att de av landskapsregeringen vidtagna åtgärderna hade inneburit en positiv utveckling mot ett mer tillgängligt Åland. Dock framgår även att det vid den föregående programperiodens slut fanns åtgärder kvar vilka inte genomförts, delvis med anledning av den påverkan som coronapandemin haft på verksamhetsförutsättningarna i genomförandet av åtgärdsprogrammet. Planerade eller pågående åtgärder avstannade eller kunde inte genomföras. Vissa av de genomförda åtgärderna bedöms även vara av sådan karaktär att de bör genomföras kontinuerligt. I utvärderingen lyfts även flertal åländska rapporter och undersökningar, publicerade under programperioden och första halvåret som följde, som synliggör behovet av att vidta ytterligare åtgärder. En del av funktionshinderspolitikens utmaningar synliggörs i rapporten *Upplevd diskriminering i det åländska samhället 2020*⁴, där det bland annat framkommer att personer med funktionsnedsättning har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden vilket i sin tur påverkar den ekonomiska ställningen. Även digitaliseringens framväxt lyfts som ett hinder som kan leda till utanförskap. Rapporten påvisar också sämre självbestämmanderätt inom hälso- och sjukvården samt socialvården för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt lyfts bristande fysisk tillgänglighet och okunskap om funktionsnedsättningar på Åland som ytterligare faktorer som kan leda till upplevelser av diskriminering.

I utvärderingen lyfts även de förpliktelser Åland åtagit sig, att vidta behovenliga åtgärder för att leva upp till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning⁵ samt förverkligande av de strategiska utvecklingsmålen, som ställts upp i Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland⁶, vilka baserar sig på FN:s Agenda 2030⁷. Slutligen lyfts EU-kommissionens konstateranden, uppmaningar och mål i EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030⁸. Med anledning av de resultat som framgår av utvärderingen rekommenderades att landskapsregeringen utarbetar ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram.

³ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr25-2021-enskild-s2.pdf>

⁴ [Diskrimineringsundersökning 2020 \(asub.ax\)](#)

⁵ <https://vane.to/sv/fn-konvention>

⁶ <https://www.barkraft.ax/alands-utvecklings-och-hallbarhetsagenda>

⁷ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

⁸ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/eus-funktionshindersstrategi-2021-2030.pdf>

2. Funktionshinderspolitik

Utvecklingen och synen på vad funktionshinderspolitik innefattar sammanhänger med samhällets utveckling över tid. Funktionshinderspolitiken präglas alltmer av ett "rättighetsperspektiv" och ett "hållbarhetsperspektiv". Grundläggande mänskliga rättigheter utgör en naturlig del i utvecklingen av ett hållbart samhälle. Funktionshinderspolitiken är tvärspektoriell och berör de flesta områdena i samhället. Personer med olika former av funktionsnedsättningar är den ursprungliga målgruppen för funktionshinderspolitiken, men en fungerande funktionshinderspolitik, ger ett mervärde för hela samhället.

Funktionshinderspolitik handlar om att värna om de mänskliga rättigheterna och att verka för att alla ska ha rätt att delta i samhället på lika villkor. Grundlagens 2 kap.⁹ stadgar om de grundläggande fri- och rättigheterna genom vilken det fastställs att alla är lika inför lagen och att ingen utan godtagbart skäl får särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp (funktionsnedsättning), eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning¹⁰ stärker ställningen ytterligare genom att garantera samma mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning som för andra personer. Ålands lagting gav i maj 2015 sitt bifall¹¹ till att lagen om sättande i kraft av bestämmelserna i FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll träder i kraft, till de delar de faller inom landskapets behörighet. Den 10 juni 2016 trädde konventionen och tillhörande protokoll i kraft i Finland och på Åland.

Funktionshinderspolitik utgör även en naturlig del i hållbarhetsarbetet, social hållbarhet, vilket baserar sig på FN:s Agenda 2030¹². Grundtanken är att bygga ett hållbart samhälle där alla människor, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara delaktiga i samhällets alla områden och få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. I utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland¹³ framgår strategiska utvecklingsmål om allas möjlighet till delaktighet i samhället, ett tillgängligt samhälle för alla.

2.1 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Syftet med FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning¹⁴ och dess 50 artiklar är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning, samt att främja respekten för personers inneboende värde. Personer med funktionsnedsättning innefattar bland annat, enligt konventionen, personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

⁹ <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731#L2>

¹⁰ <https://vane.to/sv/fn-konvention>

¹¹ <https://www.lagtinget.ax/arenden/godkannande-konventionen-om-rattigheter-personer-funktionsnedsattning-och-fakultativa-protokollet-14245>

¹² <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

¹³ <https://www.barkraft.ax/alands-utvecklings-och-hallbarhetsagenda>

¹⁴ <https://vane.to/sv/fn-konvention>

Det är vanligt att personer med funktionsnedsättningar blir omtalade som en homogen grupp i samhället, varvid det är viktigt att komma ihåg att alla är individer, och personer med funktionsnedsättningar är olika trots att personerna till exempel kan ha samma typ av funktionsnedsättning. Ytterligare aspekter att ta i beaktande är till exempel ålder (barn och unga, vuxna, äldre), kön (kvinna, man, flicka, pojke), etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, sexuell läggning, könsidentitet eller annan därmed jämförbar omständighet.

FN konventionen består av *allmänna principer, rättighetsartiklar, allmänna åtaganden och procedurregler*. De allmänna principerna, vilka framgår av artikel 3, genomsyrar hela konventionen vilket innebär att de ska läsas tillsammans med de olika rättighetsartiklarna i konventionen.

De allmänna principerna är *tillgänglighet, icke-diskriminering, jämställdhet mellan kvinnor och män, individuellt självbestämmande, lika möjligheter, respekt för olikheter och inneboende värde, fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället samt respekt för utvecklingsmöjligheter hos barn med funktionsnedsättning och rätten till bevarande av sin identitet*.

Rättighetsartiklarna, vilka framgår av artiklarna 5 till 30, är en blandning av medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Rättighetsartiklarna i konventionen hänger samman och är ömsesidigt beroende av varandra och ska läsas gemensamt med konventionens artikel om allmänna principer samt artikeln med begreppsdefinitioner, så att rättighetsartiklarna kan tolkas och tillämpas så att de är förenliga både med principerna och med konventionens syfte. De allmänna åtagandena finns i artikel 4 i konventionen vilka beskriver konventionsstatens skyldigheter i relation till konventionen. Procedurreglerna finns i artikel 31 till 50 i konventionen. De beskriver hur genomförande, uppföljning och övervakning av konventionen ska gå till.

Inom två år efter att konventionsstaterna tagit FN-konventionen i bruk är konventionsstaterna skyldiga att avge en fullständig rapport till FN-kommittén om vilka åtgärder som har vidtagits för att fullfölja de skyldigheter konventionen medför. Därefter ska rapportering ske minst vart fjärde år, och utöver det på begäran från kommittén. Ålands första rapportering skedde år 2018¹⁵ och utgör en del av Finlands första periodiska rapportering¹⁶ till FN-kommittén 2019. Under hösten 2020 presenterade Ålands handikappförbund r.f. en rapport¹⁷ om hur personer med funktionsnedsättning upplevt sin situation på Åland under tiden 2016–2020. Rapporten ska ingå i den rapport som funktionshindersorganisationerna i Finland ska lämna till FN-kommittén. Finland och Åland inväntar i nuläget på återkoppling från FN-kommittén. Coronapandemin har bidragit till förseningar.

¹⁵https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/alands_genomforande_av_fn_konventionen_om_rattigheter_for_personer_med_funktionsnedsattning_crpd.pdf

¹⁶https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/crpd_initial_report_finland_august_2019.pdf

¹⁷ <https://handicampen.ax/rattigheter/>

2.1.1 En jämlikhetsunion: EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030

I mars 2021 lämnade kommissionen meddelande till europaparlamentet, rådet, europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt regionkommittén, om *En jämlikhetsunion: EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030*¹⁸. Strategin vilken har sin grund i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, är en del av EU:s gemensamma förbättringsarbete som syftar till att underlätta tillvaron för personer med funktionsnedsättning under det kommande årtiondet.

Strategin ska bidra till att närma sig målet att alla personer med funktionsnedsättning i EU, oavsett kön, etniskt ursprung, religion eller trosuppfattning, ålder eller sexuell läggning ska kunna åtnjuta sina mänskliga rättigheter, ha samma möjligheter att delta i samhället och i arbetslivet, själva kunna bestämma hur, var och med vem de bor, kunna röra sig fritt inom EU oberoende av sitt stödbehov samt inte längre behöva uppleva att de diskrimineras. Strategin är ett led i EU:s arbete med att bekämpa diskriminering och göra jämlikhet till en hörnsten i EU:s politik, och kompletterar befintliga jämlikhetsstrategier som ska bekämpa diskriminering. Medlemsstaterna ansvarar för att den nationella politiken för personer med funktionsnedsättning överensstämmer med skyldigheten att tillämpa FN-konventionen i enlighet med fastställda EU-regler. Samtidigt betonar EU-kommissionen vikten av ett intersektoriellt arbete och samordnade insatser vid implementeringen av strategin för att nå de uppsatta målen. För att lyckas behöver det intersektoriella arbetet ske både på EU-nivå och nationell nivå, samt genom åtaganden från såväl regionala som lokala myndigheter.

EU-strategin innehåller fokusområden med tillhörande åtgärder samt uppmaningar till medlemsstaterna med tillhörande beskrivningar om implementering av strategin. Strategins fokusområden är **tillgänglighet, åtnjutande av EU-rättigheter, anständig livskvalitet och självständigt boende, lika tillgång till icke-diskriminering, främjande av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning på ett globalt plan, ett effektivt genomförande av strategin, föregå med gott exempel samt medvetenhet, styrning och mätning av framsteg**. För ett effektivt genomförande av strategin uppmanar EU-kommissionen särskilt att medlemsstaterna tar hänsyn till behoven hos personer med funktionsnedsättning när de utformar, genomför och övervakar politiska åtgärder, lagstiftning och finansieringsprogram genom målinriktade insatser och anpassningsåtgärder, samt att anta ambitiösa nationella strategier för att främja genomförandet av konventionen och EU-strategin på nationell, regional och lokal nivå.

¹⁸ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/eus-funktionshindersstrategi-2021-2030.pdf>

2.2 Ett hållbart Åland 2051

En milstolpe i det åländska samhällets ansträngningar för en hållbar samhällsutveckling kom i och med att lagtinget och landskapsregeringen under 2014 gick in för en gemensam strävan mot ett fullt ut hållbart Åland senast 2051¹⁹. Detta i enlighet med en internationellt använd definition av begreppet hållbar utveckling. Definitionen består av fyra så kallade hållbarhetsprinciper där den fjärde hållbarhetsprincipen sätter fokus på social hållbarhet;

"... och i det hållbara samhället bidrar vi inte till att människor utsätts för strukturella hinder för hälsa, inflytande, kompetensutveckling, opartiskhet och meningsskapande"

I utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland²⁰, baserad på FN:s Agenda 2030²¹, framgår sju strategiska utvecklingsmål 2030 varav fyra direkt kan kopplas till funktionshinderspolitik, en grundtanke att bygga ett hållbart samhälle där alla människor, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara delaktiga i samhällets alla områden och få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda.



Mål 1. Välmående människor vars inneboende resurser växer

Bildsymbol för mål 1: Tecknad ikon med ett huvud och ett hjärta i en cirkel



Mål 2. Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället

Bildsymbol för mål 2: Tecknad ikon med två händer som skakar hand i en cirkel



Mål 5. Attraktionskraft för boende, besökare och företag

Bildsymbol för mål 5: tecknad ikon med en karta över Åland i en cirkel



Mål 7. Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster

Bildsymbol för mål 7: Tecknad ikon med en shoppingkasse i en cirkel av två pilar

I utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland likställs ett tillgängligt samhälle med ett hållbart samhälle.

¹⁹ <https://www.barkraft.ax/>

²⁰ https://www.barkraft.ax/sites/default/files/attachments/page/utvecklings-och-hallbarhetsagenda-for-aland_0.pdf

²¹ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

3. Landskapsregeringens funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram, Ett tillgängligt Åland 2022–2025

Med hänvisning till att landskapsregeringen har ett ansvar för att målmässigt leda utvecklingen med ett framåtsträvande arbete mot ett mer tillgängligt och hållbart samhälle och att leva upp till de åtagande man förbundit sig till, inledde landskapsregeringen i november 2021 ett arbete med att utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram vilket sträcker sig över perioden 2022–2025.

För att åstadkomma en gynnsam utveckling krävs fortsättningsvis ett gemensamt krafttag där det funktionshinderspolitiska arbetet beaktas inom olika förvaltningsområden. Genom ett tvärsektorielt samarbete skapas goda förutsättningar för att på ett strategiskt plan arbeta långsiktigt med frågor som berör funktionshinderområdet. Landskapsregeringens allmänna förvaltning har, tillsammans med Ålands museum, Ålands hälso- och sjukvård och Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet, nyckelroller i både framtagande och genomförande av åtgärdsprogram 2022–2025. En annan viktig aktör är bland andra intresseorganisationen Ålands handikappförbund r.f.

I framtagande av åtgärdsprogrammet för perioden 2022-2025, har bland annat tagits i beaktande; FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland, utvärderingen av landskapsregeringens föregående åtgärdsprogram samt Ålands handikappförbunds utlåtande och medskick, EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, samt övriga styrdokument och rapporter som berör Ålands utvecklingsarbete och situationen för personer med funktionsnedsättning. Inledningsvis under framtagande av programmet har en gruppintervju genomförts med Ålands handikappförbund och dess medlemsföreningar för att inhämta synpunkter om utvecklingsområden. Rådet för personer med funktionsnedsättning behandlade utkast till åtgärdsprogram den 18 mars 2022 varefter åtgärdsprogrammet skickades för utlåtande till Ålands handikappförbund.

Åtgärdsprogrammet är uppgjort i enlighet med den grafiska manualen för landskapsregeringens allmänna förvaltning, där typsnitt och typografisk utformning är vald med tanke på god läsbarhet och tydlighet för mottagaren. Bildikoner har tillhörande förklaringstext.

4. Fokus- och temaområden, mål och åtgärder

2022–2025

Landskapsregeringens funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram 2022–2025 omfattar fem (5) övergripande fokusområden, totalt 29 underliggande temaområden med tillhörande mål och totalt 58 åtgärder.

4.1. Arbete, sysselsättning och ekonomiska levnadsvillkor

- 4.1.1. Ekonomiska levnadsvillkor och sysselsättning
- 4.1.2. Finansieringsmöjligheter för ökad inkludering på arbetsmarknaden och sysselsättning
- 4.1.3. Stödåtgärder för arbete, sysselsättning och arbetsverksamhet
- 4.1.4. Tillgänglighet inom arbetsmarknadsservicen
- 4.1.5. Arbetsplatshandledare

4.2. Tillgänglighet och digitalisering

- 4.2.1. Tillgängliga produkter och tjänster
- 4.2.2. Digitala hjälpmedel
- 4.2.3. Utveckling av telekommunikation vid Ålands hälso- och sjukvård
- 4.2.4. Digitalisering av hälso- och sjukvårdstjänster
- 4.2.5. Tillgänglig digital information

4.3. Tillgängliga miljöer

- 4.3.1. Tillgängliga färjor, hamnar och färjfasten
- 4.3.2. Tillgänglighet i offentliga byggnader och miljöer
- 4.3.3. Omskytning vid Ålands hälso- och sjukvård, sjukhusområde
- 4.3.4. Tillgänglig kollektivtrafik
- 4.3.5. Tillgänglighet till Ålands museums samlingar och verksamhet

4.4. Utbildning och kompetensutveckling

- 4.4.1. Studievägar och utbildningsutbud
- 4.4.2. Fortbildning i våld mot personer med funktionsnedsättning
- 4.4.3. Kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning
- 4.4.4. Jämställdhetsintegrering
- 4.4.5. Barn, elever och studerande som erhåller olika typer av stöd
- 4.4.6. Internationellt och nationellt samarbete

4.5. Utveckling av service, tjänster och stödfunktioner

- 4.5.1. Samordning av hjälpmedel, hjälpmedelstjänster och välfärdsteknik
- 4.5.2. Särskild service, tjänster och avgifter inom socialvården
- 4.5.3. Personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och vård vid beroende av rusmedel
- 4.5.4. Integration och funktionsnedsättning
- 4.5.5. Medicinsk rehabilitering
- 4.5.6. Självbestämmanderätt
- 4.5.7. Lättillgänglig information om stöd vid våld i nära relation
- 4.5.8. Äldre personer med funktionsnedsättning

Varje temaområde följs av en kort beskrivande text där sammanhang och aktuella behov formaliserats. Därtill framgår temaområdets sammankopplade mål, åtgärder, förpliktelser enligt FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, ansvariga för genomförande, övriga berörda, finansiering samt berörd lagstiftning.

4.1. Arbete, sysselsättning och ekonomiska levnadsvillkor

Fokusområdet "Arbete, sysselsättning och ekonomiska levnadsvillkor" omfattar 5 temaområden och totalt 16 åtgärder.

4.1.1. Ekonomiska levnadsvillkor och sysselsättning

Arbetsmarknaden är inte lika tillgänglig för personer med funktionsnedsättning som för personer utan funktionsnedsättning, vilket påverkar den egna möjligheten till försörjning och skapar ekonomiska klyftor i samhället. EU-kommissionen har konstaterat att personer med funktionsnedsättning löper högre risk att drabbas av ekonomisk fattigdom och att deltagande i arbetslivet är det bästa sättet för att säkerställa ekonomisk självständighet och social inkludering²². Följaktligen finns det ett behov av att på Åland kartlägga och utveckla möjligheterna till sysselsättning och arbete för alla, så att rätten till delaktighet, rätten till att kunna tjäna sitt uppehälle samt rätten till social trygghet utan diskriminering, stärks. I riket pågår sedan år 2019 en reform av den sociala tryggheten²³ som helhet, vilken omfattar grundskyddet, förtjänstskyddet och utkomststödets. Syftet med reformen är att åstadkomma ett system som ur individens synvinkel är tydligare och fungerar bättre och som gör det möjligt att samordna arbete och social trygghet i föränderliga livssituationer. På grund av den komplexitet som är förenad med reformen har informationen kring vilken framtida påverkan den kommer att ha såväl på rikets, som på Ålands, lagstiftning och sociala trygghetssystem under de första åren varit knapphändig.

Då personer med funktionsnedsättning löper högre risk för ekonomisk utsatthet krävs åtgärder för att minska ekonomiska skillnader mellan personer som lever utan eller med funktionsnedsättning. Den senaste utredningen om de ekonomiska levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning på Åland, med tillhörande åtgärdsförslag genomfördes år 2008, varför det finns behov av en ny utredning. Följaktligen finns det även ett behov av att på Åland kartlägga och utveckla möjligheterna till sysselsättning och arbete för alla, så att rätten till delaktighet, rätten till att kunna tjäna sitt uppehälle samt rätten till social trygghet utan diskriminering, stärks.

Mål: Ökat sysselsättningstal och stärka den ekonomiska ställningen för personer med funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0101&from=en>

²³ <https://stm.fi/sv/reform-av-den-sociala-tryggheten>

Åtgärd:

1. Projekt "Sysselsättning för alla"²⁴. Syftet med projektet är att inledningsvis utreda vilka som faller utanför sysselsättningen och vilka de strukturella orsakerna är, samt vilka strukturer, servicefunktioner och stödformer som stöder sysselsättningen av olika målgrupper. Projektets andra syfte är att föreslå nya eller reviderade strukturer och modeller som stöder målet sysselsättning för alla. Projektet pågår ett år från början av år 2022 till början av år 2023.
2. År 2022 tillsätta en utredning av ekonomiska levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.
3. Bevaka rikets pågående reform av det sociala trygghetssystemet.

Förpliktelse: FN-konventionen, artiklarna 3 *Allmänna principer*, 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 6 *Kvinnor med funktionsnedsättning*, 19 *Rätt att leva självständigt och att delta i samhället*, 27 *Arbete och sysselsättning*, 28 *Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet* och 31 *Insamling av statistik och information*.

Ansvarig: Social- och miljöavdelningen, socialvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Näringsavdelningen, Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS), Kommunernas socialtjänst k.f. (KST), kommuner, näringslivet, intresseorganisationer.

Finansieringsbehov: PAF medel har beviljats för projekt "Sysselsättning för alla". I budget 2022 har avsatts medel för en särskild utredning om ekonomiska levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

Lagstiftning: Den sociala reformen berör socialvårdslagarna.

4.1.2. Finansieringsmöjligheter för ökad inkludering på arbetsmarknaden och sysselsättning

I landskapsregeringens förslag till Strukturfondsprogram perioden 2021–2027²⁵ har det politiska målet 4 "Ett mer socialt Europa genom den europeiska pelaren för sociala rättigheter" valts med beaktande av kommissionens landsvisa rekommendationer gällande Finland och Åland. Inom det särskilda målet "Förbättra tillgången till sysselsättning för alla arbetssökande, särskilt för unga, långtidsarbetslösa och personer utanför arbetskraften, och främja egenföretagande och den sociala ekonomin" kan åtgärder för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden stödas. Incitamenten att arbeta och stärka kompetens och aktiv inkludering behöver förbättras, särskilt genom välintegrerade tjänster för arbetslösa och personer utanför arbetskraften.

Åland drabbades hårt av den lock-down som följde på coronapandemin. Arbetslösheten har aldrig någonsin varit lika hög som under det andra kvartalet 2020. De mest utsatta grupperna i samhället drabbades ytterligare av nedstängningarna och nedskärningarna. Inom det andra särskilda målet "Främja livslångt lärande, särskilt flexibla möjligheter till kompetenshöjning och omskolning för alla när det gäller digitala

²⁴ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr3-2022-enskild-s2.pdf> (ärende nr 36)

²⁵ <https://www.regeringen.ax/naringsliv-foretagande/finansiering/eu-program-perioden-2021-2027/alands-strukturfondsprogram-2021-2027>

färdigheter, bättre förutse förändringar och nya krav på kompetens utifrån arbetsmarknadens behov, underlätta karriärövergångar och främja yrkesmässig rörlighet” kan åtgärder för att främja livslångt lärande stödas. Kunskapsnivån bland arbetskraften måste höjas. Genom satsningar på det livslånga lärandet kan riskgrupper såsom personer funktionsnedsättning, män med låg utbildning och nyinflyttade ges möjlighet att via utbildningsprojekt kunna ta sig ut på arbetsmarknaden.

Mål: Med strukturfondsprogrammet och socialfonden vill landskapsregeringen uppnå en minskad arbetslöshet, minskad risk för marginalisering, ökad sysselsättning, flexiblare utbildningsvägar, ökade digitaliseringskunskaper, nya utbildningar och ökad kompetens bland arbetskraften.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Finansieringsmöjligheter inom ramen för landskapsregeringens förslag till strukturfondsprogram med finansiering från Europeiska socialfonden, ESF + för att främja tillgång till högkvalitativa och hållbara arbetsplatser och öka sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning och minska sysselsättningsklyftan mellan personer med och utan funktionsnedsättning. Finansiering kan även ges för sysselsättningsfrämjande åtgärder såsom utbildning, fortbildning, karriärcoachning, anställning, även examensgivande utbildningar inom nya områden för att säkerställa inkluderande och tillgänglig yrkesutbildning även för personer med funktionsnedsättning.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 24 *Utbildning* och 27 *Arbete och sysselsättning*.

Ansvarig: Näringsavdelningen, allmänna byrån administrerar programmet och kan bevilja finansiering inom ramen för gällande regelverk och befintlig budget.

Andra berörda aktörer: Projektägare kan vara tredje sektorn och offentliga aktörer, branschorganisationer men även företag i fråga om ökad kompetens i arbetslivet.

Finansieringsbehov: -

Lagstiftning: Ålands strukturfondsprogram 2021–2027 med finansiering från Europeiska regionalfonden (Eruf) och Europeiska Socialfonden ESF+). Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/1060 av den 24 juni 2021 om fastställande av gemensamma bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden+, Sammanhållningsfonden, Fonden för en rättvis omställning och Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfonden samt finansiella regler för dessa och för Asyl-, migrations- och integrationsfonden, Fonden för inre säkerhet samt instrumentet för ekonomiskt stöd för gränsförvaltning och viseringspolitik.

4.1.3. Stödåtgärder för arbete, sysselsättning och arbetsverksamhet

Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS) har möjlighet att genom stödåtgärder underlätta för arbets sökande personer med funktionsnedsättning att få arbete eller bibehålla ett arbete.

Sysselsättningsstöd till arbetsgivare som anställer en person med funktionsnedsättning kan beviljas för två år, med möjlighet till prövad förlängning. Vidare förutsätter det en bra kommunikation med arbetsplatser för att potentiella arbetsgivare ska se personer med funktionsnedsättning som en resurs.

Då AMS åtgärder såsom anställning med sysselsättningsstöd inte leder till att personen får ett arbete på den öppna arbetsmarknaden kan Kommunernas socialtjänst k.f. (KST) vara skyldiga att ordna verksamhet i sysselsättnings syfte för personer med funktionsnedsättning eller arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning. Detta förutsätter samarbete och samverkan mellan myndigheterna.

Mål: Få tillgång till fler arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning. Övergången från AMS service och tjänster till KST:s verksamhet i sysselsättnings syfte eller arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning ska vara så smidig och bra som möjlig.

Hållbarhetsmål: 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Informera om det stöd AMS kan bevilja arbetsgivare för specialarrangemang på arbetsplatsen som är nödvändiga för att eliminera eller lindra de olägenheter som en skada eller sjukdom medför.
2. Informera om möjligheten att anställa personer med funktionsnedsättning inom ramen för AMS service och åtgärder.
3. AMS utvecklar samarbetet och samverkan med KST som ansvarar för att ordna verksamhet i sysselsättnings syfte eller arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 8 *Bättre kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning*, 27 *Arbete och sysselsättning*.

Ansvarig: Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS).

Andra berörda aktörer: Samverkande aktörer inom arbetsmarknadsfältet, Kommunernas socialtjänst (KST).

Finansieringsbehov: Ryms inom befintliga anslag.

Lagstiftning: Landskapslagen (2006:8) om arbetsmarknadspolitisk verksamhet, landskapslagen (2006:9) om Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet, 70 och 71 §§ landskapslagen (2020:12) om socialvård.

4.1.4. Tillgänglighet inom arbetsmarknadsservicen

I lagen (2006:8) om arbetsmarknadspolitisk verksamhet tydliggörs likabehandlingsprincipen;

”Arbetsmarknadsservicen skall vara opartisk och jämlik så att ingen diskrimineras på grund av kön, sexuell läggning, funktionsnedsättning, ålder, etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse eller annan därmed jämförbar omständighet.” Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS) arbetar för att öka tillgängligheten inom myndigheten. AMS lokaler ska vara fysiskt tillgängliga för myndighetens anställda och besökare. AMS möjlighet att ge god service till arbets sökande med funktionsnedsättning förutsätter att personalen har ett gediget kunnande om olika typer av funktionshinder.

Mål: Ökad tillgänglighet till Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighets (AMS) verksamhetsutrymmen, service och tjänster. Bättre kunskap hos personalen om personer med funktionsnedsättning samt om personernas kapacitet och vad de kan tillföra.

Hållbarhetsmål: 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Ordna interna, eller tillsammans med andra, utbildningstillfällen för personalen för att få ännu bättre kunskap om personer med funktionsnedsättning samt om personernas kapacitet och vad de kan tillföra.
2. Kontinuerligt se till att AMS verksamhetsutrymmen följer utvecklingen så att de beaktar alla aspekter av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.
3. Ordna service och tjänster så att de är tillgängliga även för personer som har svårigheter att besöka AMS verksamhetsutrymmen.
4. Utforma och vid behov utveckla webbplatser, appar och dokument som sprids via dessa, så att de uppfyller EU-direktivet (2016/2102) om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer med de avvikelser som följer av lag.
5. Ordna utbildning för personalen i enkel info och lättläst samt i tillgänglig informationsförmedling och kommunikation.
6. Producera infofilmer med både text och ljud.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 3 *Allmänna principer*, 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 8 *Bättre kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning*, 9 *Tillgänglighet* och 27 *Arbete och sysselsättning*.

Ansvarig: Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS).

Andra berörda aktörer: Samarbetspartners, systemadministratörer.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintliga medel.

Lagstiftning: Landskapslagen (2006:8) om arbetsmarknadspolitisk verksamhet, landskapslagen (2006:9) om Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet, EU-direktivet (2016/2102) om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer, landskapslag (2019:7) om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningen.

4.1.5. Arbetsplatshandledare

Det föreligger ett behov av att höja arbetsplatshandledares kompetens och beredskap att handleda studerande med särskilda behov på arbetsplats. En arbetsplatshandledare är en handledare på den arbetsplats som en studerande gör praktik och lärande i arbete.

Mål: Ökad kompetens och beredskap hos arbetsplatshandledare att handleda studerande med särskilda behov på arbetsplats.

Hållbarhetsmål: 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Fortbildningsinsatser för arbetsplatshandledare.

Förpliktelse: FN konventionen Artiklar 8 *Bättre kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning*, 24 *Utbildning*, 27 *Arbete och sysselsättning*.

Ansvarig: Utbildnings- och kulturavdelningen, utbildningsbyrån.

Andra berörda aktörer: Kommunernas socialtjänst (KST), Ålands gymnasium.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintliga anslag.

Lagstiftning: Landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning.

4.2. Tillgänglighet och digitalisering

Fokusområdet "Tillgänglighet och digitalisering" omfattar 5 temaområden och totalt 6 åtgärder.

4.2.1. Tillgängliga produkter och tjänster

En miljö där produkter och tjänster är mer tillgängliga möjliggör ett mer inkluderande samhälle och underlättar för personer med funktionsnedsättning att leva ett självständigt liv. Europaparlamentets och rådets direktiv (2019/882) om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster (tillgänglighetsdirektivet), kräver att myndigheterna och den privata sektorn gör vissa produkter och tjänster tillgängliga. Syftet med tillgänglighetsdirektivet är bland annat att öka tillgången på och främja fri rörlighet för tillgängliga produkter och tjänster, göra produkter och tjänster mer tillgängliga och på så sätt göra samhället mer inkluderande och underlätta ett självständigt liv för personer med funktionsnedsättning.

Tillgänglighetsdirektivet gäller till exempel produkter som datorer och deras operativsystem, utrustning som används för tillgång till audiovisuella medietjänster och apparater för läsning av elektroniska böcker. Tjänster som direktivet berör, är till exempel datakommunikations- och kommunikationstjänster, trafikrelaterade tjänster (till exempel webbplatser och mobilapplikationer, elektroniska biljetter och köp av dem, reseinformation i realtid), banktjänster för konsumenter, elektroniska böcker och programvara för

användning av dem, E-handel. Direktivet berör även samtal till nödnumret (112), den byggda miljön och offentlig upphandling.

Tillgänglighetskraven ska vara i kraft den 28 juni 2022. Bestämmelserna tillämpas från och med den 28 juni 2025. De produkter och tjänster som släpps ut på marknaden efter den 28 juni 2025 ska i huvudsak vara tillgängliga. Direktivet innebär behov av lagstiftningsåtgärder, vilka faller under både landskapets och rikets lagstiftningsbehörighet.

Mål: Främja möjligheten för personer med funktionsnedsättning att jämlikt använda produkter och tjänster.

Hållbarhetsmål: 1, 2, 5 och 7.

Åtgärd:

1. Lagstiftningsåtgärder till den del det faller under åländsk lagstiftningsbehörighet.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 2 *Definitioner* (design för alla), 3 *Allmänna principer*, 4 *Allmänna åtaganden*, 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 9 *Tillgänglighet*, 11 *Risksituationer och humanitära nödlägen*, 19 *Rätt att leva självständigt och att delta i samhället*, 20 *personlig rörlighet*, 21 *Yttrandefrihet och åsiktsfrihet* samt tillgång till information.

Ansvarig: Regeringskansliet.

Andra berörda aktörer: Infrastrukturavdelningen.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster.

4.2.2. Digitala hjälpmedel

Under coronapandemin har utvecklingen av digitaliseringen och digitala lösningar gått framåt i rask takt. Detta innebär ett förnyat fokus på nyttan med digitala lösningar som ett hjälpmedel och ökad tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar. En medvetenhet måste dock alltid finnas, att alla inte kan tillgodogöra sig digitala lösningar. Utbildning kan ge en ökad kunskap om och tillämpning av nya digitala hjälpmedel, vilket kan förutsätta en coach/handledare.

Mål: Ökad kunskap om digitala hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning. Ökade färdigheter om nya digitala hjälpmedel hos personer med funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Utbildningsinsatser kring digitala hjälpmedel.
2. Utbildning av digitala coacher/handledare för personer med funktionsnedsättning.

Förpliktelse: FN konventionen Artiklar 4 *Allmänna åtaganden* (punkt 1 g-h), 26 *Habilitering och rehabilitering* (punkt 3).

Ansvarig: Utbildnings- och kulturavdelningen, utbildningsbyrån.

Andra berörda aktörer: Intresseföreningar för samarbete och expertis.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintliga anslag.

Lagstiftning: Landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning.

4.2.3. Utveckling av telekommunikation vid Ålands hälso- och sjukvård

Det finns ett behov av att utveckla Ålands hälso- och sjukvårds, ÅHS, telekommunikation så att personer med funktionsnedsättningar ska kunna kommunicera med ÅHS på samma villkor som alla andra. Till exempel fungerar inte knapptryckningsalternativ för att komma vidare till bokning för personer med synnedsättning. Problem som lyfts för döva/personer med hörselnedsättning är till exempel kommunikation via TeleQ-systemet.

Mål: Personer med funktionsnedsättning ska kunna kommunicera med ÅHS på samma villkor som alla andra.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Utreda och införa alternativ telekommunikationssystem för till exempel döva/personer med hörselnedsättning och personer med synnedsättning.

Förpliktelse: FN konventionen artiklar 3 *Allmänna principer*, 9 *Tillgänglighet*, 19 *Rätt att leva självständigt och att delta i samhället*.

Ansvarig: Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), ÅHS digitaliseringskommitté och tillgänglighetsgrupp

Andra berörda aktörer: -

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: -

4.2.4. Digitalisering av hälso- och sjukvårdstjänster

Det finns ett behov av att utveckla digitala tjänster till patienter för att öka tillgängligheten och skapa förutsättningar för en god vård där patienter och närstående har ökade möjligheter att vara delaktiga. Den tekniska utvecklingen sker snabbt, och det finns ett stort utbud av nya digitala lösningar som är möjliga att ta i bruk. Digitaliseringen i samhället medför samtidigt många utmaningar, och riskerar även att minska tillgängligheten för människor.

Mål: Ökad tillgänglighet av hälso- och sjukvårdstjänster för personer med funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. En digitaliseringsstrategi med fokus på hälso- och sjukvårdstjänster till patienter tas fram.

Förpliktelse: FN konventionen artiklarna 9 *Tillgänglighet* och 25 *Hälsa*.

Ansvarig: Ålands hälso- och sjukvård, ledningsgruppen, digitaliseringskommittén

Andra berörda aktörer: -

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: -

4.2.5. Tillgänglig digital information

Landskapsregeringens kommunikation med omgivningen utgör en förutsättning för en fungerande demokrati där medborgarnas rättigheter tillgodoses. Landskapsregeringen och förvaltningen ska både internt och externt ha beredskap att informera om sitt arbete och presentera beslut och åtgärder i det praktiska, politiska och historiska sammanhanget. Digitaliseringen är en central förändringsfaktor i dagens samhällen. Kommunikationen och interaktionen blir allt oftare digital. Webbtillgänglighet handlar om de principer och den teknik som ska iakttas när man bygger webbplatser, i syfte att göra webbplatsernas innehåll tillgängligt för alla användare. Det finns internationellt erkända och teknikneutrala riktlinjer för design av tillgängliga webbplatser och tillgängligt innehåll. Såväl landskapsregeringen som de underställda myndigheternas webbplatser bygger på samma plattform, något som förenklar användning samt åtgärder för uppfyllande av tillgänglighetskrav. Detsamma gäller den e-tjänsteplattform som idag används av allmänna förvaltningen, Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB), Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM), Kommunernas socialtjänst (KST), Mariehamns stad samt sannolikt framöver Ålands polismyndighet. Att säkerställa en tillgänglig digital information, är av sådan karaktär där det föreligger ett behov av fortlöpande arbete.

Mål: Var och en ska på lika villkor kunna använda landskapsregeringens webbplats.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Utveckling av tillgängligheten på landskapsregeringens webbplats.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 3 *Allmänna principer*, 4 *Allmänna åtaganden*, 5

Jämlikhet och icke-diskriminering, 9 *Tillgänglighet*, 19 *Rätt att leva självständigt och att delta i samhället*, 21 *Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information*.

Ansvarig: Regeringskansliet, allmänna byrån.

Andra berörda aktörer: -

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Landskapslag (2019:7) om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningen.

4.3. Tillgängliga miljöer

Fokusområdet "Tillgängliga miljöer" omfattar 5 temaområden och totalt 15 åtgärder.

4.3.1. Tillgängliga färjor, hamnar och färjefästen

Under 2019 har de frigående färjorna, som landskapet äger, anpassats i enlighet med "Tillgängligheten hos passagerarfartyg och höghastighetspassagerarfartyg som används för allmänna transporter" Traficoms föreskrift 159173/03.04.01.00/2017, det så kallade tillgänglighetsdirektivet. De frigående färjorna har visuella infoskyltar och audiella utrop vid angöring. Hissarna och salongsdörrarna kan öppnas med knapptryckning. Ytterligare arbete påbörjades med digitalisering under 2019. Landskapet testkör ett informationssystem ombord på färjorna med beaktande av tillgänglighetsdirektivet. Systemet är både audiellt och visuellt, som informerar om trafikstörningar, ankomster och avgångar med mera.

Landskapet har under de senaste åren införskaffat, i vissa hamnar och linfärjefästen, nya moderna digitala och fjärrkontrollerade informationstavlor. Tavlorna är lätta att placera i väntsalar eller i hamnområden och terminaler. Behov finns av att uppgradera hamnarna beträffande trafiksäkerhet för oskyddade trafikanter, samt att funktionsanpassa väntstugor, toaletter och busshållplatser vid ändhamnar.

Mål: Samtliga av landskapet ägda fartyg uppfyller kraven enligt Traficoms föreskrift

159173/03.04.01.00/2017, tillgänglighetsdirektivet. Säkerställa tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning vid utformning av nya hamnar, terminaler och större renoveringar. Renovering av en hamn per år. Det ska vara lättare och säkrare för personer med funktionsnedsättning vid av- eller ombordstigning vid hamnar och färjefästen. Väntstugor, toaletter och busshållplatser vid ändhamnar anpassas för personer med funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Upprätthålla att fartygen uppfyller regelverket samt säkerställa att nya fartyg uppfyller tillgänglighetsdirektivet.
2. I samband med utformning av nya hamnar, terminaler och större renoveringar finansierade med landskapets medel säkerställa tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.
3. Vid ombyggnad av hamnar och färjfasten kommer de att förse med trafiksäkra åtgärder för trafikanter vid av- eller ombordstigning. En översyn av hamnar och färjfasten där ombyggnader ej sker utförs vid behov. Väntstugor och toaletter se över, där behovet är som störst. Väntstugor kan kompletteras eller ersättas med väderskydd. Förändring eller komplettering i 1–2 hamnar per år.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 3 *Allmänna principer*, 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 9 *Tillgänglighet*, 20 *Personlig rörlighet*.

Ansvarig: Infrastrukturavdelningen, transportbyrån, vägnätsbyrån.

Andra berörda aktörer: Driftsentreprenörer, vägunderhållsenheten och fastighetsverket.

Finansieringsbehov: Inom befintlig budget.

Lagstiftning: Tillgängligheten hos passagerarfartyg och höghastighetspassagerarfartyg som används för allmänna transporter, Traficoms föreskrift 159173/03.04.01.00/2017.

4.3.2. Tillgänglighet i offentliga byggnader och miljöer

Ett behov föreligger av att se över tillgänglighetsfrågor i syfte att stärka ett hänsynstagande till en god tillgänglighet inom allt byggande. En uppdatering av Ålands byggbestämmelsesamling är inplanerad att påbörjas inom år 2022. Plan- och bygglagen (2008:102) för landskapet Åland är även i behov av revidering.

Under 2017 reviderades plan- och bygglagen så att bemyndigande finns i lagen att ge ut närmare föreskrifter och tillhörande anvisningar. Landskapsregeringen har tidigare utrett behovet av kompletterande föreskrifter och anvisningar som hjälpmedel för att tolka lagstiftningen, speciellt vad som avses med "avlägsnandet av enkelt avhjälpna hinder" i offentliga byggnader samt på allmänna områden. Det finns ett behov av att fortsätta utreda på vilket sätt föreskrifter och anvisningar ska ges ut.

Landskapsregeringen uppdaterade under år 2019 stödvillkoren som berör tillgänglighet i bostäder. För närvarande finns stödformer för byggande av hissar, samt stöd för olika tillgänglighetsåtgärder för byggnader såsom automatisering av dörrar, byggande av ramper och dylika åtgärder som förbättrar den fysiska tillgängligheten. Vidare finns det ett understöd för reparation av egen bostad, med målsättning att stödtagaren (pensionärer och personer med funktionsnedsättning) ska kunna bo kvar i den egna bostaden. Stödet kan exempelvis tillämpas vid installation av trapphiss i bostaden, så att de boende kan förflytta sig till

andra våningen i hemmet. Stöden²⁶ behöver regelbundet ses över och revideras efter behov i syfte att förädla stödets effekter.

För närvarande tas det fram en strategi för hållbart byggande på Åland, som kommer att beröra både nybyggnation liksom ett fokus på att hållbart förvalta den befintliga byggnadsstocken genom renoveringsåtgärder. Strategin tar hänsyn till den gröna given och det nya europeiska Bauhaus. Fysisk tillgänglighet bör lyftas som en viktig del i strategin för hållbart byggande.

Mål: Kontinuerligt förstärkt fysisk tillgänglighet inom plan- och byggväsendet på Åland rörande lagstiftning och stödformer. Förbättrad fysisk tillgänglighet både vid nybyggnation och renoveringsåtgärder på den befintliga byggnadsstocken på Åland utgör en viktig del i strategin för hållbart byggande.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2, 5 och 7.

Åtgärd:

1. I samband med uppdatering av Ålands byggbestämmelsesamling, ses tillgänglighetsfrågor över i syfte att stärka ett hänsynstagande till en god tillgänglighet inom allt byggande.
2. Vid en kommande revidering av plan- och bygglagen ses tillgänglighetsfrågor över i syfte att stärka ett hänsynstagande till en god tillgänglighet inom allt byggande.
3. Arbetet fortsätter med att utreda på vilket sätt föreskrifter och anvisningar som hjälpmedel för att tolka lagstiftningen ska ges ut. Utformningen av dessa sker i nära samarbete med olika aktörer.
4. Befintliga stöd ses regelbundet över och revideras efter behov.
5. I strategin för hållbart byggande på Åland, rekommenderas ökad fysisk tillgänglighet vara en prioriterad fråga både vid nybyggnation liksom vid renoveringsåtgärder.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 8 *Bättre kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning*, 9 *Tillgänglighet*, 19 *Rätt att leva självständigt och att delta i samhället*, 30 *Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott*. Artiklarna 7 *Barn med funktionsnedsättning* och 6 *Kvinnor med funktionsnedsättning* användas som kunskapsunderlag och riktgivande vid utveckling och åtgärder som berör artikel 9, i den byggda miljön.

Ansvarig: Infrastrukturavdelningen, allmänna byrån, bygg-och energi teamet.

Andra berörda aktörer: Fastighetsverket (central roll i att konkret förbättra fysisk tillgänglighet för byggnader, områden för rekreation och dylika besöksmål), kommuner. Arbetsgruppen för en hållbar byggstrategi på Åland; arkitekter, beställare, kommuner, fastighetsägare mm.

Finansieringsbehov: Inom befintlig budget.

Lagstiftning: Plan- och bygglagen (2008:102) för landskapet Åland, plan- och byggförordning (2008:107) för landskapet Åland och landskapsförordningen (2015:5) om Ålands byggbestämmelsesamling.

²⁶ <https://www.regeringen.ax/infrastruktur-kommunikationer/bygga-bo/bidrag-stod-byggande>

4.3.3. Omskyltning vid Ålands hälso- och sjukvård, sjukhusområde

Det finns ett behov av att nya inom- och utomhusskyltar tas fram enligt Ålands hälso- och sjukvårds (ÅHS) skyltdirektiv. ÅHS har låtit genomföra en inventering av skyltbehov och skrivit avtal med en skyltleverantör, där inventeringsrapporten låg till grund för upphandlingen. ÅHS upphandlade skyltleverantör våren 2020. Skyltstället Sverige Ab vann upphandlingen, och har fått i uppdrag att skylta om ÅHS enligt den behovsrapport Skyltbolaget i Nykvarn levererade 2019. ÅHS har skrivit avtal med Skyltstället Sverige Ab 12.6.2020 men på grund av coronapandemin har uppdraget ännu inte kunnat utföras. Avtalet med Skyltstället gäller två år från 12.6.2020. Det finns en klausul om att skjuta fram uppdraget på grund av pandemin. Behovsrapporten från 2019 blir snabbt inaktuell, och det är inte ekonomiskt försvarbart att låta arbetet gå förlorat.

Mål: Förnyad skyltning på sjukhusområdet vid Ålands hälso- och sjukvård för att underlätta för besökare att hitta, både inom- och utomhus.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Omskyltningen ska verkställas år 2022, så snart restriktionerna har lättat.

Förpliktelse: FN konventionen artiklar 3 *Allmänna principer*, 9 *Tillgänglighet*, 19 *Rätt att leva självständigt och att delta i samhället*.

Ansvarig: Ålands hälso- och sjukvård, hälso- och sjukvårdsdirektören, ledningsgrupp och tillgänglighetsgrupp.

Andra berörda aktörer: -

Finansieringsbehov: Görs som en investering i samband med elektronisk patientanmälan.

Lagstiftning: -

4.3.4. Tillgänglig kollektivtrafik

Trafikförsörjningsprogram för Åland 2022 – 2023²⁷ som antogs under 2021 sätter upp mål för tillgängligheten inom kollektivtrafiken under programperioden. I trafikförsörjningsprogrammet definierades vad en tillgänglighetsanpassad buss, hållplats och bytespunkt måste ha för att uppnå målsättningarna. Ett trafikförsörjningsprogram för perioden 2024 och framåt ska tas fram.

Kollektivtrafiken är upphandlad för 2022 och 2023 enligt de målsättningar för bussar som finns i trafikförsörjningsprogrammet; Alla bussar inom tätortstrafiken är tillgängliga. Alla bussar inom landsortstrafiken har minst audiovisuella informationssystem, bussar med rullstolslift kan beställas på

²⁷ https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/tfp_slutgiltig_2021.4.20.pdf

förhand. Bussarna inom landsortstrafiken kommer vara normalgolvade under programperioden. I upphandlingen ingick även krav på att busschaufförer ska ha kännedom om bemötande av passagerare med funktionsnedsättningar. Nya upphandlingar för tätorts- och landsortstrafiken, hade sin start vid årsskiftet 2021/2022. Årligen har byggts cirka 2–3 nya busshållplatser och cirka 3–6 har byggts om i samband med vägprojekt.

Mål: Att både på kortare och längre sikt bygga för kommande tider en alltmer lockande och användbar kollektivtrafik genom att beakta och erbjuda samtliga passagerare med en funktionsnedsättning ett alternativt val för att resa tryggare, bekvämare och säkrare fram till olika utsatta destinationer. Tillgängliga bussar inom kollektivtrafiken. Tillgängligheten för hållplatser och bytespunkter för kollektivtrafiken ska öka.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Ett trafikförsörjningsprogram för perioden 2024 och framåt tas fram med uppdaterade målsättningar för tillgängligheten inom kollektivtrafiken.
2. I de nya upphandlingarna för tätorts- och landsortstrafiken, ställs flera nya krav i konjunktion med Buss Nordic-rekommendationerna. Förutom kravet sedan tidigare av audiovisuell utrustning (högtalarsystemet ska ge en god hörbarhet åt alla passagerare oberoende av var de sitter eller står i bussen. Högtalarna ska dessutom ha en god tydlighet för talcentrum samt en jämn frekvensfunktion. Det audiovisuella informationssystemet består av lättare lästa och ljusare TFT-ljusskyltar med klar röst, som meddelar nästa hållplats) ska bussarna vara utrustade med större digitala skyltar för linjenummer fram och på höger sida sett i färdriktningen av bussen. Fram på bussen ska även destinationen tydligt finnas. Fordonen ska vara utrustade med första hjälpen-utrustning och samtliga chaufförer ska ha genomgått utbildning i att bemöta och assistera passagerare med funktionsnedsättning.

Bussarna ska vara av typen normalgolvsfordon och samtliga bussar ska ha möjlighet att ta med resväskor, lättare frakt, barnvagnar, rollatorer och cyklar. Minst en (1) buss i bussbolagets bilpark ska vara utrustad med rullstolslyft. Bussarna ska invändigt vara utrustade med kontrastmarkering på trösklar och trappsteg. Rullstolsutrymme i bussens bagageutrymme ska finnas och utrymmet ska vara placerat på bussens vänstra sida. Det ska även inne i bussen finnas utrymme för rullstol. Sittplatser avsedda för personer med nedsatt rörlighet ska markeras och fyra platser reserveras för bästa tänkbara plats. Bakom chauffören på den första bänkraden ska en plats för en person med synnedsättning som reser med ledarhund placeras och sätet bredvid platsen ska vara uppfällbart om benutrymmet är mindre än 450 mm, även dessa sittplatser ska markeras. Yttre belysning vid utgångsdörrarna ska finnas som även tydligt belyser det yttre området vid utgångsdörren.

3. Under 2022 kommer busshållplatser att inventeras beträffande utformning och utrustning per linje. Informationen ska sedan läggas in i GIS-kartan för att kunna publiceras externt.
4. Ny- och ombyggnad av busshållplatser i samband med vägprojekt där landskapet är väghållare. Årligen anpassa 2–4 busshållplatser för personer med funktionsnedsättning.

Förpliktelse: Artiklar 3 *Allmänna principer*, 4 *Allmänna åtaganden*, 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 9 *Tillgänglighet*, 20 *Personlig rörlighet*.

Ansvarig: Infrastrukturavdelningen, transportbyrån, vägnätsbyrån, vägunderhållet.

Andra berörda aktörer: Bussbolag, Ålandstrafiken, GIS-tekniker, kommuner och byalag.

Finansieringsbehov: Inom befintlig budget.

Lagstiftning: Landskapslag (2019:60) om ordnande av kollektivtrafiktjänster.

4.3.5. Tillgänglighet till Ålands museums samlingar och verksamhet

Personliga besök i Ålands museums samlingar är bara möjliga för ett litet fåtal, då museiföremålen förvaras magasinerade i klimatkontrollerade utrymmen och varje föremål som ska visas upp fysiskt kräver en antikvarisk insats. Utrymmena är dessutom relativt svårtillgängliga, det kan handla om att hantera såväl skrymmande och tunga föremål från höga höjder som att packa upp mindre föremål ur specialförpackningar. Ålands museums nya hemsida, www.museum.ax avser ge Ålands museum möjlighet att tillgängliggöra sina samlingar utan begränsningar, för alla som har intresse av dem. Hemsidan lanserades i december 2021.

Arbetet med hemsidan har pågått under flera år med ambitionen att tillgängliggöra museets verksamhet och framför allt dess olika samlingar, vid sidan av den basinformation om de olika sevärdheterna, öppettider och priser, aktuella utställningar och aktiviteter som en hemsida traditionellt innehåller. Hemsidans utformning har tagit hänsyn till olika tillgänglighetsaspekter gällande design, färgval, typsnitt. Funktionen har fått överordna sig den estetiska utformningen vid de tillfällen de ställts emot varandra. Talande webb finns på även på alla hemsidans undersidor. Vid lanseringen fanns tillgänglighetsbeskrivningar inför besöket på två undersidor - Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum. Den nya hemsidan använder Googles översättningsverktyg, vilket medger att informationen kan tillgängliggöras på ett stort antal språk. Googleöversättningarna är dessvärre inte optimala när det gäller faktaförmedlingen, då korrektheten i den översatta texten kan variera. Genom hemsidan går det nu lätt att få kontakt med museets personal. I dagsläget finns sex olika samlingar; etnologi, arkeologi, textil, bild & ljud, konst samt konsthantverk & design. Inom dessa kategorier kan framöver mängden föremål utökas utan begränsning och även filmer och ljudfiler kan läggas till. Efter en tid behöver en utvärdering av hemsidan genomföras, hittade besökarna till hemsidan som det var tänkt och hade museet de resurser som behövdes för att hålla hemsidan levande och relevant på det sätt som avsetts.

Mål: Ökad tillgänglighet till Ålands museums samlingar och verksamhet. Ålands museums hemsida, www.museum.ax utvecklas. I framtiden ska hemsidan fungera som ett digitalt mötesrum mellan museet och alla som har intresse av museets verksamhet. Det personliga besöket kan fortfarande göras, som ett av flera alternativ.

Hållbarhetsmål: Mål 2 och 5.

Åtgärd:

1. Ålands museum, personalen utökar mängden föremål på hemsidan www.museum.ax.
2. Utvärdering av Ålands museums hemsida genomförs, inleds tidigast efter ett år i full drift, dvs år 2023.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 9 *Tillgänglighet*, 24 *Utbildning*, 30 *Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott*.

Ansvarig: Utbildnings- och kulturavdelningen, Ålands museum.

Andra berörda aktörer: -

Finansieringsbehov: Ryms inom ordinarie verksamhetsbudget.

Lagstiftning: EU:s tillgänglighetsdirektiv om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer. Landskapslag (2019:7) om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningen.

4.4. Utbildning och kompetensutveckling

Fokusområdet "Utbildning och kompetensutveckling" omfattar 6 temaområden och totalt 12 åtgärder.

4.4.1. Studievägar och utbildningsutbud

Det finns ett behov av att möjliggöra flexibla studievägar för studerande utifrån personliga behov. Under den föregående programperioden har en rapport lagts fram rörande förslag till revidering av lagstiftning för att möjliggöra flexibla studievägar på Åland.

För att kunna bredda valmöjligheter inom utbildningsutbudet för ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning föreligger ett behov av att kartlägga utbildningsbehov och utbildningsutbud.

Mål: Flexibla studievägar för studerande utifrån personliga behov. Breddade valmöjligheter inom utbildning för personer med funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning, revideras.
2. Kartläggning av utbildningsbehov och utbildningsutbud för ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning.

Förpliktelse: FN konventionen artiklar 3 *Allmänna principer*, 4 *Allmänna åtaganden*, 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 7 *Barn med funktionsnedsättning*, 8 *Bättre kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning*, 19 *Rätt att leva självständigt och att delta i samhället*, 24 *Utbildning*, 31 *Insamling av statistik och information*.

Ansvarig: Utbildnings- och kulturbyrån, utbildningsbyrån.

Andra berörda aktörer: Kommunernas socialtjänst, KST.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintliga anslag.

Lagstiftning: Landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning.

4.4.2. Fortbildning i våld mot personer med funktionsnedsättning

En del grupper kan befinna sig i en särskilt utsatt situation vad gäller våld i nära relationer. Detta kan gälla hbtqi-personer samt yngre och äldre kvinnor, kvinnor med funktionsnedsättning, kvinnor i missbruk eller prostitution, eller de som har utländsk bakgrund. Våld i nära relation och mot kvinnor med funktionsnedsättning är ett osynliggjort samhällsproblem. Studier²⁸ visar att kvinnor med funktionsnedsättning är mer utsatta för våld än andra kvinnor. Våldet kan också ta sig andra uttryck och riktas mot funktionsnedsättningen, förutom risken att generellt på grund av kön utsätts för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld. Medvetandet om att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning ofta är utsatta för en större risk för våld måste höjas.

Mål: Ökade kunskaper och bättre förmåga att upptäcka och förebygga våld mot personer med funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 2.

Åtgärd:

1. Utbildningsinsats om särskild utsatthet för våld. Målgrupp är myndigheter och vårdinstanser som möter våldsutsatta och personer i riskgrupp (socialvården, hälso- och sjukvården. Polisen m. fl).

Förpliktelse: FN-konventionen preambel punkt q) erkänner att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning ofta är utsatta för en större risk, både inom och utom hemmet, för våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, artiklarna 6 *Kvinnor med funktionsnedsättning*, 8 *Bättre kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning* och 16 *Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp*.

Ansvarig: Regeringskansliet, jämställdhetsenheten och social- och miljöavdelningen.

Andra berörda aktörer: Kommunernas socialtjänst k.f. (KST), Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), Ålands polismyndighet.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (FFS 1986/609), landskapslag (1989:27) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män, landskapslag (2015:117) om skyddshem, landskapsförordning (2015:118) om skyddshemspersonal, Istanbulkonventionen, Agenda för jämställdhet 2019–2030²⁹, Nollstrategi mot våld i nära relationer.

²⁸ Exempelvis; Nationellt centrum för kvinnofrid (2013) Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning FRA (2014) Violence against women: an EU-wide survey.

²⁹ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/agenda-jamstallldhet-2019-2030>

4.4.3. Kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning

Det finns ett behov av ökad kännedom och förbättrad kunskap inom barnomsorgen och grundskolan om FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, fortbildningsinsatser till lärare på alla utbildningsnivåer att handha olika typer av särbehov och inkludering, ökad kunskap om lagstadgat stöd för lärande och utbildning samt om hur stödet ordnas inom barnomsorgen, ökad förståelse, bemötande och stöd inom utbildningssystemet för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF).

Mål: Ökad kännedom och kunskap inom barnomsorgen och grundskolan om FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Ökad beredskap och kompetens hos lärare på alla utbildningsnivåer, att hantera olika särbehov samt underlätta barns, elevers och studerandes inkludering. Ökad kunskap om lagstadgat stöd för lärande och utbildning samt om hur stödet ordnas inom barnomsorgen. Ökad förståelse och större möjligheter att bemöta och stöda personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) inom barnomsorg, grundskola och gymnasium.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Riktade informationsinsatser till barnomsorgen och grundskolor om FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och utbildning.
2. Fortbildningsinsatser till lärare på alla utbildningsnivåer att hantera olika särbehov samt underlätta barns, elevers och studerandes inkludering.
3. Anvisningar och informationsfolder till verksamheterna om lagstadgat stöd för lärande och utbildning.
4. Insatser med anledning av resultaten, våren 2022, av Ålands statistik och utredningsbyrå, ÅSUB:s utvärdering och kartläggning av situationen gällande barn, elever och studerande med olika neuropsykiatriska funktionsvariationer inom utbildningssystemet på Åland.

Förpliktelse: FN konventionen Artiklar 8 *Bättre kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning*, 24 *Utbildning*, 31 *Insamling av statistik och information*.

Ansvarig: Utbildnings- och kulturavdelningen, utbildningsbyrån.

Andra berörda aktörer: Kommunerna, landskapets skolor, Högskolan på Åland, intresseföreningar.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintliga anslag.

Lagstiftning: Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola, landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning, landskapslag (2002:81) om Högskolan på Åland.

4.4.4. Jämställdhetsintegrering

Jämställdhet ska vara en viktig del av funktionshinderspolitiken och framgå i målen för funktionshinderspolitiken. Att utjämna skillnader mellan flickor och pojkar samt kvinnor och män med funktionsnedsättning bör ha hög prioritet. En av principerna i funktionsrättskonventionen är jämställdhet mellan kvinnor och män (g), varför det är viktigt att ha en könskonsekvensanalys också i lagförslag och förordningar samt undersökningar som gäller personer med funktionsnedsättning. Områden med skillnader är bland annat fattigdom, psykisk hälsa och trakasserier samt våld (rapport, Hur upplever personer med funktionsnedsättning sin situation på Åland, 2020). Berörda myndigheter bör delta i utbildning i jämställdhetsintegrering.

Mål: Jämställdhetsintegrering. I enlighet med FN-konventionen "införliva ett jämställdhetsperspektiv i alla strävanden att främja fullt åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning". Ökat jämställdhetsperspektiv i uppgörande och uppföljande av funktionshinderspolitiken.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Utbildningsinsats i jämställdhetsintegrering för yrkesverksamma som möter personer med funktionsnedsättning och för förvaltning, myndigheter som arbetar med områden som berör funktionshinder, som samhällsservice, delaktighet, socialt arbete mm. Viktigt ha perspektivet med i styrdokument och planeringsstadiet av åtgärder.

Förpliktelse: FN-konventionen preambel punkt s) betonar nödvändigheten av att införliva ett jämställdhetsperspektiv i alla strävanden att främja fullt åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 3 *Allmänna principer* punkt g).

Ansvarig: Regeringskansliet, jämställdhetsenheten samt social- och miljöavdelningen.

Andra berörda aktörer: Ålands handikappförbund, Diskrimineringsombudsmannen (DO).

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (FFS 1986/609), landskapslag (1989:27) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män, Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW-konventionen).

4.4.5. Barn, elever och studerande som erhåller olika typer av stöd

Det finns ett behov av att få en förbättrad översikt av barn, elever och studerande som erhåller olika typer av stöd.

Mål: Förbättrad översikt av barn, elever och studerande inom barnomsorgen och utbildningsväsendet som erhåller olika typer av stöd.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Utveckling av indikator för uppföljning av antalet barn, elever och studerande som får olika typer av stöd.

Förpliktelse: FN konventionen artikel 31 *Insamling av statistik och information.*

Ansvarig: Utbildnings- och kulturavdelningen, utbildningsbyrån.

Andra berörda aktörer: Kommunerna.

Finansieringsbehov: Rymt inom befintliga anslag.

Lagstiftning: Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola, landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning.

4.4.6. Internationellt och nationellt samarbete

Tillsammans med de nordiska länderna, samt Färöarna och Grönland, ingår Åland i *Rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder*. Rådet, som består av 16 experter, ska säkerställa det nordiska funktionshinderssamarbetet och verka som en stödjande, rådgivande och kunskapsförmedlande funktion för alla sektorer i Nordiska ministerrådet. Arbetet baseras på ländernas gemensamma värderingar med avseende på demokrati, rättsstat och jämlikhet och har i uppdrag att se till att det nordiska samarbetet blir ett verktyg för effektiv inkludering av personer med funktionsnedsättning, universell utformning av ländernas samhällen och förverkligandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Sedan *Delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning* inrättades av statsrådet år 2017 har Åland haft en permanent specialsakkunnig i det nationella funktionshindersarbetet. Delegationen finns i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet och har i uppgift att främja det nationella genomförandet av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt att beakta de rättigheter som personer med funktionsnedsättning har. Delegationen består av företrädare för ministerier, personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga, arbetsmarknadsorganisationer samt den regionala och lokala förvaltningen.

Rådet för personer med funktionsnedsättning är ett råd tillsatt av Ålands landskapsregering som ska verka för att personer med funktionsnedsättningar ska ha möjlighet att delta och påverka planering, beredning och uppföljning inom olika verksamheter i frågor som är av betydelse för personer med funktionsnedsättning, för deras välfärd, hälsa, delaktighet, livsmiljö, boende, rörlighet eller möjligheter att klara de dagliga funktionerna eller med tanke på den service som målgruppen behöver. Rådet ska också möjliggöra för personer med funktionsnedsättning, och de organisationer som företräder dem, att tillföra kunskap och erfarenhet ur ett brukarperspektiv som kan nyttjas i planering, utveckling av tjänster och verksamheter både till utformning och innehåll. Mandatperioden sträcker sig till 31.10.2023.

Mål: Internationellt och nationellt samarbete som syftar till att främja situationen för personer med funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Delta i Rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder.
2. Delta i Delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning.
3. Verka för Rådet för personer med funktionsnedsättning verksamhet.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 4.3 *Allmänna åtaganden*, 32 *Internationellt samarbete* och 33 *Nationellt genomförande och övervakning*.

Ansvarig: Social- och miljöavdelningen, socialvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Intresseorganisationer, Kommunernas socialtjänst k.f., Ålands hälso- och sjukvård, Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet, Mariehamns stad.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Statsrådets förordning om delegationen för rättigheter för personer med Funktionsnedsättning (908/2016), 4 § landskapslag (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp.

4.5. Utveckling av service, tjänster och stödfunktioner

Fokusområdet "Utveckling av service, tjänster och stödfunktioner" omfattar 8 temaområden och totalt 11 åtgärder.

4.5.1. Samordning av hjälpmedel, hjälpmedelstjänster och välfärdsteknik

Ny välfärdsteknik har stor betydelse i omsorgen och vården och bör användas i högre grad utifrån ett samlat grepp. Hälsovården ansvarar i huvudsak för hjälpmedel, vilka förskrivs inom Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS). ÅHS hjälpmedelsservice är en del av de medicinska rehabiliteringstjänsterna. Inom socialvården finns även ett visst ansvar att tillhandahålla hjälpmedel.

Mål: Samordning och koordinering av hjälpmedel, hjälpmedelstjänster och välfärdsteknik i landskapet.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Utredning om möjligheterna att samordna och koordinera hjälpmedel och hjälpmedelstjänsterna i landskapet och samtidigt se över möjligheten hur välfärdsteknik skulle kunna integreras och ingå inom samma regi.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklarna 4 g) *Allmänna åtaganden*, 20 b) *Personlig rörlighet* och 26 *Habilitering och rehabilitering*.

Ansvarig: Social- och miljöavdelningen, hälso- och sjukvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), kommuner, Kommunernas socialtjänst (KST) och socialvårdsbyrån.

Finansieringsbehov: Avses att söka medel från Europeiska socialfonden.

Lagstiftning: 42 § landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård, 64 § landskapslag (2020:12) om socialvård.

4.5.2. Särskild service, tjänster och avgifter inom socialvården

Rådande lagstiftning avseende tillgången till den service som erbjuds inom socialvården försvårar likabehandling av personer med funktionsnedsättning. Handikappservicelagen och specialomsorgslagen ger personer med funktionsnedsättning rätt till olika former av tjänster och service för att kunna leva självständigt och delta i samhället med lika valmöjligheter som andra personer. Klientavgiftslagstiftningen omfattar bland annat avgifter för service och tjänster, i de ovannämnda lagarna. Lagarna omfattar service, tjänster och avgifter som skiljer sig åt beroende på funktionsnedsättningens art och diagnos och utgör således ett hinder för likabehandling med avseende på tillgången till tjänster och service.

Handikappservicelagen har bäst tillgodosett hjälpbehovet hos vuxna personer med funktionsnedsättning, även om lagen omfattar barn och unga. Bland annat barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har haft svårt att få tillgång till funktionshinderservice. Specialomsorgslagen har ställt barn med intellektuell funktionsnedsättning och deras familjer till vissa delar i en bättre situation i förhållande till andra barn med funktionsnedsättning och deras familjer³⁰. I ett utkast till regeringsproposition gällande ändringar i barnskyddslagen³¹, konstateras att otillräckliga tjänster kan leda till att en del av de barn som har en funktionsnedsättning, tillsammans med deras föräldrar, blir klienter hos barnskyddet även när det inte finns något verkligt behov av barnskyddsåtgärder. Av propositionen framgår på nationell nivå, att 34 procent av barn under 13 år som genom barnskyddet var placerade utanför hemmet även var patienter inom

³⁰ https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/HallituksenEsitys/Documents/RP_159+2018.pdf

³¹ <https://www.lausuntopalvelu.fi/SV/Proposal/Participation?proposalId=6164fc1a-af32-4234-84a6-a93e299a4160>

barnpsykiatri, 53 procent av alla 13–17-åringar i vård utom hemmet var patienter inom ungdomspsykiatri. Motsvarande statistik finns inte att tillgå för Åland, men kan konstateras att antalet remisser till Ålands hälso- och sjukvård, barn- och ungdomspsykiatriska mottagning (BUP) har ökat med 57 procent under sju år (2013–2020)³². De remisser som ökat allra mest har visat sig vara för utredning av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF). Vidare kan konstateras att antalet barnskyddsanmälningar har ökat under motsvarande period på Åland. År 2013 gjordes 310 barnskyddsanmälningar och år 2019, 858 barnskyddsanmälningar. Flera anmälningar kan beröra samma barn och familj. År 2019 var sammanlagt 325 åländska barn och unga klienter inom barnskyddets öppenvård, motsvarande 5,5 procent av åldersgruppen 0–17 år medan 57 barn och unga var placerade utom hemmet, vilket utgör cirka 1 procent av alla åländska barn och unga totalt (0–17 år)³³.

Mål: Stärkt tillgång till likvärdig service och tjänster samt avgiftsgrunder inom socialvården för personer med funktionsnedsättning. Förbättrad tillgång till särskild service och tjänster för barn med funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Utarbeta ny funktionshinderslag och revidera sammanhängande lagstiftning, tex. klientavgiftslagstiftningen.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar, 4 *Allmänna åtaganden*, 5 *Jämlikhet och icke-diskriminering*, 7 *Barn med funktionsnedsättning*, 12 *Likhet inför lagen*, 19 *Rätt att leva självständigt och att delta i samhället*, 20 *Personlig rörlighet*, 23 *Respekt för hem och familj* och 26 *Habilitering och rehabilitering*.

Ansvarig: Social- och miljöavdelningen, socialvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Kommunernas socialtjänst k.f., intresseorganisationer, hälso- och sjukvårdsbyrån.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Lag om service och stöd på grund av handikapp (FFS 380/1987), landskapslag (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp, förordningen om service och stöd på grund av handikapp (FFS 759/1987), landskapsförordning (2010:51) om tillämpning i landskapet Åland av förordningen om service och stöd på grund av handikapp, lag (FFS 519/1977) angående specialomsorger om utvecklingsstörda, landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, landskapsförordning (2017:145) om tillämpning av förordningen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, landskapsförordning (2021:38) om personal inom specialomsorger om utvecklingsstörda. Följdändringar i sammanhängande lagstiftning, som tex. klientavgiftslagen.

³²https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/024_s3_250122_bilaga.pdf

³³ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr19-2021-enskild-s2.pdf>

4.5.3. Personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och vård vid beroende av rusmedel

Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) samexisterar ofta med beroende av rusmedel. Det förutsätts en välfungerande vård och omsorgskedja samt samverkan mellan olika aktörer för ett minskat skadligt bruk av rusmedel och för att främja beroendevårdens effekter för personer med NPF. Den nuvarande lagen om missbrukarvård (FFS 41/1986) är dock föråldrad och i behov av revidering, varför Social- och hälsovårdsministeriet under sommaren 2022 avser lämna en regeringsproposition till riksdagen med förslag till ändringar i lagstiftningen. Emedan lagstiftningsbehörigheten är delad mellan riket och Åland, utreder landskapsregeringen vilka behov som föreligger av förändringar i beroendevårdslagstiftningen till den del den utgör Ålands lagstiftningsbehörighet. NPF uppmärksammas i utredningen.

Mål: Behov av att införa särskilda bestämmelser som uppmärksammar neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i ny lagstiftning om beroendevård klarlagt.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Utredda behovet av att beakta neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i den nya lagstiftningen om vård och omsorg för personer beroende av rusmedel.

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 25 *Hälsa*.

Ansvarig: Social- och miljöavdelningen, socialvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Hälso- och sjukvårdsbyrån, Ålands hälso- och sjukvård, Kommunernas socialtjänst k.f., tredje sektorn.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Lag om missbrukarvård (FFS 41/1986), landskapslag (2020:12) om socialvård, landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård och sammanhängande lagstiftning.

4.5.4. Integration och funktionsnedsättning

Som en del i integrationen är det viktigt att informera både nyinflyttade personer med invandrabakgrund samt de som bott på Åland en längre tid om de rättigheter som personer med funktionsnedsättning har i Finland och på Åland. Landskapsregeringens informationskontor för inflyttade, Kompassen, har under år 2021 utvecklat sin webbsida kompassen.ax med vanliga frågor och svar som är kortfattat skrivna och med hänvisningar om vart man ska vända sig i olika frågor. På hemsidan finns även korta informationsfilmer som kan vara till hjälp för den som är ny på Åland. Kompassen finns till för inflyttade från utomnordiska länder, men inget begränsar användandet av hemsidan även av andra än inflyttade. Det finns ett behov av att öka och sammanställa information om rättigheter för personer med invandrabakgrund och funktionsnedsättning.

Mål: Ökad information om rättigheter för personer med invandrabakgrund och funktionsnedsättning.

Hållbarhetsmål: Mål 1, 2 och 5.

Åtgärd:

1. Handbok om rättigheter för personer med invandrabakgrund och funktionsnedsättning.
2. Fortbildningstillfälle med särskilt fokus på "Ett tillgängligt Åland" för samhälls- och hälsokommunikatörer.
3. Kort informationsfilm om rättigheter för personer med invandrabakgrund och funktionsnedsättning, på lättare svenska med eventuell textning på flera språk.
4. Information på regeringens webbsida, regeringen.ax. och kompassen.ax om rättigheter för personer med invandrabakgrund och funktionsnedsättning.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 3 *Allmänna principer*, 4 *Allmänna åtaganden* (1 h), 8 *Bättre kunskaper om situationen för personer med funktionsnedsättning* och 9 *Tillgänglighet*.

Ansvarig: Regeringskansliet, allmänna byrån och Social- och miljöavdelningen, socialvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Landskapsregeringens informationskontor för inflyttade, Kompassen, samhälls- och hälsokommunikatörer, Kommunernas socialtjänst k.f (KST), kommuner, Ålands hälso- och sjukvård, (ÅHS) samt Ålands handikappförbund.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Landskapslag (2012:74) om främjande av integration.

4.5.5. Medicinsk rehabilitering

Ålands hälso- och sjukvård ska ordna en medicinsk rehabilitering i anslutning till sjukvård av patienter. Reglerna för medicinsk rehabilitering är i behov av att förnyas och tydliggöra patienternas rättigheter och ansvarsfördelningen mellan de berörda myndigheterna Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) och Folkpensionsanstalten (FPA). Enligt 55 § i landskapslagen (2011:114) om hälso- och sjukvård finns möjlighet att i förordning utfärda närmare bestämmelser om medicinsk rehabilitering. I riket förbereds det en omfattande rehabiliteringsreform. Rehabiliteringskommittén lämnade en slutrapport³⁴ i november 2017 och social- och hälsoministeriet planerade hösten 2020 en färdplan för rehabiliteringsreformen.

Mål: Förnyade regler som gäller för medicinsk rehabilitering. Patienters rättigheter och ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter är tydliga.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

³⁴ Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2017:41

Åtgärd:

1. Arbetsgrupp utreder och klargör ansvarsfördelningen gällande medicinsk rehabilitering.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 25 *Hälsa* och 26 *Habilitering och rehabilitering*.

Ansvarig: Social- och miljöavdelningen, hälso- och sjukvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), Kommunernas socialtjänst (KST), kommuner, Folkpensionsanstalten (FPA) och socialvårdsbyrån, Ålands handikappförbund.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: 42 och 55 §§ landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård.

4.5.6. Självbestämmanderätt

Tjänsterna, vården och omsorgen för klienter inom socialvården och patienter inom hälso- och sjukvården baserar sig i regel på frivillighet och samförstånd. Situationer uppstår dock där en persons eller andra personers hälsa eller säkerhet måste skyddas genom att självbestämmanderätten begränsas. Ett reformarbete har inletts så att det i lagstiftning ska finnas täckande bestämmelser om klienters och patienters självbestämmanderätt och om begränsningen av denna, vilket utgör delad lagstiftningsbehörighet. Både rikets och Ålands lagstiftning är i behov av förändring så att klienters delaktighet, rättigheter och självbestämmanderätt kan tillgodoses på ett bättre sätt. Beredningen av lagstiftningen som berör klienters och patienters självbestämmanderätt avses genomföras stegvis, då reformens helhet är mycket omfattande.

Mål: Stärkt och tillgodosedd självbestämmanderätt inom socialvården och hälso- och sjukvården. Utvecklade verksamhetssätt för att klienters och patienters delaktighet ska öka och användningen av begränsningsåtgärder ska minska.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Bevaka reformen om stärkande av självbestämmanderätt för klienter inom socialvården och patienter inom hälso- och sjukvården och vidta behovenliga lagstiftningsåtgärder.

Förpliktelse: FN-konventionen artiklar 3 *Allmänna principer*, 4 *Allmänna åtaganden*, 10 *Rätten till liv*, 14 *Frihet och personlig säkerhet*, 17 *Skydd för den personliga integriteten* och 22 *Respekt för privatlivet*.

Ansvarig: Social- och miljöavdelningen, socialvårdsbyrån, hälso- och sjukvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Kommunerna, kommunalförbundet, Ålands hälso- och sjukvård, klient- och patientombudsmannen, intresseorganisationer.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Lag (FFS 519/1977) angående specialomsorger om utvecklingsstörda, landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (FFS 812/2000), landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård, lag om patienters ställning och rättigheter (FFS 785/1992), landskapslag (1993:61) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om patientens ställning och rättigheter m.fl.

4.5.7. Lättillgänglig information om stöd vid våld i nära relation

Lättillgänglig information, punktskrift inkluderad, om stöd vid våld i nära relationer för särskilt utsatta grupper är efterfrågad. Information om stöd för våldsutsatta (stödlinjer, skyddshem och var man kan få hjälp, särskild utsatthet) bör utformas så att det är både lätt att hitta och lätt att ta del av.

Mål: Lättillgänglig information om våld i nära relationer, för särskilt utsatta grupper.

Hållbarhetsmål: Mål 2.

Åtgärd:

1. Se till att relevant information om våld i nära relationer når särskilt utsatta grupper och finns tillgängliga för personer med funktionsnedsättning och yrkesverksamma. Informationen bör vara utformad med hänsyn till olika målgrupper, lätt att till sig och finnas också i punktskrift och ljudformat.

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 16 *Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp.*

Ansvarig: Regeringskansliet, jämställdhetsenheten.

Andra berörda aktörer: Kommunernas socialtjänst k.f. (KST), Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), Ålands polismyndighet.

Finansieringsbehov: Ryms inom befintlig budget.

Lagstiftning: Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (FFS 1986/609), landskapslag (1989:27) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män, landskapslag (2015:117) om skyddshem, Istanbulkonventionen, Agenda för jämställdhet 2019–2030³⁵, Nollstrategi mot våld i nära relationer.

4.5.8. Äldre personer med funktionsnedsättning

Åland står inför utmaningar beträffande den demografiska utvecklingen, den offentliga ekonomin och personalbrist som råder inom en del branscher. Sålunda finns det ett behov av ett övergripande och långsiktigt strategiskt arbete med frågor som berör äldre i samhället, vilket även inkluderar äldre med funktionsnedsättning. Tidiga och förebyggande åtgärder, fungerande vård- och servicekedjor, både inom

³⁵ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/agenda-jamstalldhet-2019-2030>

socialvården och inom hälso- och sjukvården, samt lämpliga boendelösningar är exempel på frågor som behöver belysas. Äldre personer med funktionsnedsättning löper risk för att utsättas för dubbeldiskriminering, både på grund av ålder och på grund av funktionsnedsättning.

Mål: Äldre personer med funktionsnedsättning beaktas i landskapsregeringens strategier, handlingsplaner och åtgärdsprogram vilka specifikt berör äldre.

Hållbarhetsmål: Mål 1 och 2.

Åtgärd:

1. Landskapsregeringen inleder under år 2022 arbetet med att ta fram ett sektorövergripande äldrepolitiskt program där även äldre personer med funktionsnedsättning beaktas.

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 4, *Allmänna åtaganden*.

Ansvarig: Social- och miljöavdelningen, socialvårdsbyrån.

Andra berörda aktörer: Landskapsregeringens allmänna förvaltning och underliggande myndigheter, kommuner, kommunalförbund, intresseorganisationer, näringsliv och andra privata aktörer, m.fl.

Finansieringsbehov: Medel är avsatt i budget år 2022.

Lagstiftning: -

5.Slutord

I landskapsregeringens funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram *Ett tillgängligt Åland* anges åtgärder genom vilka genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska främjas inom olika förvaltningsområden under programperioden 2022–2025. Verkställelsen av åtgärdsprogrammet ska utvärderas.

